

Könyvtárhasználati ismeretek, készségek felmérése általános iskolás tanulóknál

1. Helyzetkép

„A nyolcadikosoknak... már készség szintű «fegyvertárral» kellene elhagyniok az általános iskolát” – írtam le több mint 10 évvel ezelőtt a gyerekek könyvtári tájékozottságát vizsgáló felmérésemben (In: Csongrád M. Könyvtáros, 1982. 3-4. sz. p. 46-56.). Akkoriban kezdtük az 1978-as tanterv nyomán a könyvtárhasználati ismeretek oktatását, s ez a gyermekkönyvtárak szerepvállalását is jócskán befolyásolta. Az akkori – bizony, lehangelő – helyzetképet bizvást tekinthetjük kiindulási alapnak. Azóta újabb és újabb óravázlatok, munkafüzetek, feladatlapok láttak napvilágot, melyek mindegyike a könyvtárhasználat tudatosítását célozta. Azóta az ország több száz iskolájában tanítanak a Zsolnai-módszer szerint, mely az önművelést tekinti központi vezérlő elvnek. Azóta néhány egyetemen megindult az informatikusképzés, és kísérletek folynak az informatika tantárgy általános iskolai bevezetésére.

Vajon az elmúlt évtized erőfeszítései meghozták-e az eredményt, vajon megfelelő informatikai kultúrával rendelkeznek-e az általános iskolából kilépő gyermekek? Ennek próbáltam ismét utánajárni néhány szűrőpróbaszerű felméréssel.

A mérések bizonyos tantárgyakban, műveltségi területeken rendszeresek (és divatosak). Természetesen fontos dolog megismernünk a gyerekek logikai-matematikai gondolkodási szintjét, objektív adatokkal kell rendelkezünk a szövegértési-olvasási szintről, de – véleményem szerint – legalább olyan fontos az önálló ismeretszerzés készségéről is tájékozódunk. Napjaink kihívásai között előkelő helyet foglal el a szakmai megújulás, a konvertálható tudás szerepe. Nem mindegy, hogy a fiatal – vagy akár az idősebb – korosztály képes-e önállóan művelődni, ki tudja-e választani az érdeklődésének, szükségleteinek leginkább megfelelő szakirodalmat, megbirkózik-e a különböző kézikönyvekben, adattárakban való keresési stratégiával, birtokában vannak-e a szellemi munka technikájának egyes lépései (jegyzetelés, lényeglátás, tömörítés, hivatkozás stb.). Ezt a szellemi fegyvertárat tudomásom szerint eddig csak elszigetelten és „házi használatra” mérték néhány megyében, de publikus megoldásaival alig találkoztam.

Nem könnyű az önálló ismeretszerzés képességének méréséhez objektív feladatlapot készíteni, különösen úgy, hogy a vállalkozó kollégák belátására van bízva az esetleges előkészítés, a segédeszközök használatása, és az adott iskola kézikönyvvállományától függ a gyerekek előzetes ismerete. Ezért igyekeztem úgy összeállítani a feladatlapokat, hogy a legszükségesebb – és föltehetően minden általános iskolában meglévő – kézikönyvek szerepeljenek bennük, valamilyen képet kapjunk a keresési stratégiáról, a szellemi munka szintjéről és a gyerekek – különösen a nyolcadikosok – könyvtári tájékozottságának tudatossági fokáról.

Az I. feladatlapot a tervezett alpműveltségi vizsga (16 éves korban) kiegészítőjének szántam, s a hozzá kapcsolódó próbamérések 1991. májusában készültek egy nagyközségi (4. oszt.), egy kisvárosi (6. oszt.) és egy nagyvárosi peremkerületi általános iskolában (7. oszt.). A II. feladatlap eredetileg a megyei Kolumbusz-vetélkedő írásbeli feladatául szolgált (volna), ezért vannak benne kifejezetten e témakörhöz tartozó kérdések. Végül az egyik nagyvárosi (belterületi) általános iskola két korcsoportja (5. és 8. oszt.) vállalta a megmértetést 1992 májusában. Az így kialakult mezőny szinte az összes (mérhető) általános iskolai korosztályt és települési típust képviseli, bár igen kis számban (összesen 88 fő), s a kétfajta feladatlap csak bizonyos pontokon mér-

hető össze egymással. A kollégáktól kértem, hogy tájékoztassanak a mérés körülményeiről, így derült ki, hogy csak a 4. osztályoknál (Zsolnai-módszerrel tanulnak) volt előkészítő óra (részben az iskolai, részben a községi könyvtárban), a többiek csak előzetes ismereteikre támaszkodva 1-1 óra keretében az iskolai könyvtárban dolgoztak a feladatokon. A II. feladatlapot egyénileg töltötték ki a gyerekek – ahol akarták –, és semmilyen segítséget nem kaptak hozzá. Íme a feladatlapok:

I. FELADATOK

az önálló ismeretszerzéshez

1. Hogyan kezdted a keresést a következő könyvekben? Írd melléjük a megfelelő fogalmat! (tartalomjegyzékben, név- és tárgymutatóban, betűrendben az élőfej segítségével)!

Helyesírási kézikönyvtár
Varga D.: Ég és Föld
Az emberi test
Magyar életrajzi lexikon
Uránia - állatvilág
Görög mitológia

10 pont

2. Magyarázd meg a kézikönyvek következő jeleit, rövidítéseit!

~	1...	2...	3...
*	Irod.		
+	fn.		
→	biz.		
< >	vö.		

10 pont

3. Melyik kézikönyvben találsz több adatot a csillagok keletkezéséről? Írd oda a kézikönyv típusát is!

Jelöld a következőképpen:

X = kevés

XX = sok

0 = semmi

Adat:

Típus:

Új magyar lexikon
Matematikai kisenciklopédia
Természettudományi lexikon
Biológiai lexikon

8 pont

4. A Magyar életrajzi lexikon használatánál mire kell vigyáznod? A felsorolt személyek közül kit találsz meg ebben, kit nem és miért? (A 3. kötetet 1978-ban zárták le.)

Kittenberger Kálmán
Göncz Árpád
Szaddám Husszeín
Latinovits Zoltán
Marx Károly
Csengey Dénes
A. Schwarzenegger
Sinkovits Imre

16 pont

5. Keresd meg a következő fogalmak jelentését! Azt is írd oda, melyik könyvben találtad meg!

szakóca =

(forrás:

impresszió =

(forrás:

gótika =

(forrás:

varga =

(forrás:

9 pont

6. Mi a különbség és mi a hasonlóság a következő fogalmak jelentésében? A forrást is jelöld!
- bazilika – katedrális/forrás:
- biográfia – bibliográfia – biológia/forrás:
- kandalló – kemence – kazán/forrás:
- 17 pont
7. Állapítsd meg a menetrendből, hogyan tudnál leggyorsabban eljutni vonattal Szegedről Debrecenbe?
- reggeli indulással:
- délutáni indulással:
- És vissza?
- 10 pont
8. Megröngtenezhették-e Kossuth Lajost idős korában? Válaszodat indokold az említett fogalom eredetével és a születési adatokkal?
- 3 pont
9. Melyik kézikönyvben kereshetnéd legbiztosabban? Válaszd ki a felsoroltakból! Vigyázz, van olyan, ahová kettőt is beírhatsz!
- Michelangelo
 J. F. Cooper
 Irak története
 W. A. Mozart
 Illyés Gyula
 a Föld legnagyobb olajtermelő országai
 Bartók Béla
 M. Gorbacsov
 J. Watt
 G. Galilei

Kézikönyvek: Nagy világtalasz, Magyar életrajzi lexikon, Magyar irodalmi lexikon, Természettudományi lexikon, Technika, Világirodalmi lexikon, Ki kicsoda?, Zenei lexikon, Művészeti lexikon, Világtörténelmi enciklopédia.

	11 pont
Idő: kb. 60 perc	Max. pontszám: 94
Fiú – Lány	Osztály:
	Iskola:

*

II. NAVIGARE NECESSE EST...

Feladatok a könyvtári tájékozottsághoz

1. Csoportosítsd a következő könyveket aszerint, hogy hiteles, tényszerű adatokat vagy inkább érdekes lelményt, képzelt szereplőket tartalmaznak-e!
- a) Erdődy J.: Küzdelem a tengerekért
- b) Cooper, J. F.: Bőrharisnya
- c) Beecher-Stowe, H.: Tamás bátya kunyhója
- d) Vécsey Z.: Dél-Amerika
- e) Gyapay G.: Ki mondta? Miért mondta?
- f) Rónaszegi M.: Az indián herceg
- g) May, K.: Winnetou
- h) Marjai I.: Nagy hajóskönyv
- i) Rockenbauer P.: Amiről a térkép mesél
- j) Welskopf-Henrich, L.: A Nagy Medve fiai
- 10 pont

2. Milyen forrásból keresnéd ki a következő adatokat? A megfelelő sorszámat írd a kérdés elé!
- Milyen ruhát viseltek az emberek Kolumbusz korában?
 - Hol őshonos az oposszum nevű állat?
 - Mark Twain amerikai írónak mi volt az eredeti neve?
 - Milyen indián néptörzsek éltek a hódítás előtti Amerikában?
 - Melyik a világ legbővizűbb folyója?
 - Milyen betegség a skorbut?
 - Milyen műemlékek maradtak meg a régi mexikói művészetből?
 - Honnan származik a „Kolumbusz tojása” mondás?

Könyvek: 1. Egészségügyi ABC
 2. Világirodalmi lexikon
 3. Domanovszky: Korok ruhái
 4. Uránia-állatvilág
 5. Kelemen: Régi amerikai művészet
 6. Képes politikai és gazdasági világtalasz
 7. Solc-Hojers: Amerika őslakói
 8. Békés I.: Napjaink szállóigéi

8 pont

3. Melyik kézikönyvben találsz több adatot a bolygók mozgásáról? Írd oda a kézikönyv típusát is!

Jelöld a következőképpen:

X = kevés,

XX = sok,

O = semmi

Adat

Típus

Új magyar lexikon

Csillagászati kisenciklopédia

Biológiai lexikon

A magyar nyelv értelmező kéziszótára

8 pont

4. Jelöld az alábbi táblázatban, hogy a felsorolt időszaki kiadványok (napilapok, folyóiratok) milyen időközönként jelennek meg, és milyen témakörökben! Vigyázz, lesznek üres rovatok, és lesz, amelyikbe kettőt is írhatasz!

Témakör	napi	heti	havi	kéthavi
politikai, vegyes szórakoztató				
irodalmi-művészeti				
természettudományos				
történelmi				

Időszaki kiadványok: Hétmérföldes, Galaktika, Kincskereső, Süni, Tiszatáj, Állatvilág, Délmagyarország, Élet és Tudomány, Füles, Heti Világgazdaság, Délvilág, Rubicon, Élet és Irodalom, História.

14 pont

5. Milyen sorrendben (=szoros betűrend) találod a katalógusban a következő neveket? Vigyázz, külföldieknél a keresztnév van elől!

James F. Cooper

Friedrich Gerstäcker

Rónaszegi Miklós

Marjai Imre

Erdődy János

Rockenbauer Pál

Karl May

Vécsey Zoltán

Gyapay Gábor

Anna Jürgen

Húzd alá a vezetékneveket, és írd melléjük a helyes sorszámat!

10 pont

6. Ha nem ismered egy könyvnek a szerzőjét, csak a címét, hol keresd meg a helyes adatot?

2 pont

7. Fejtsd meg, mit jelent egy könyv gerincén a következő jelzet:

910

M 80

Miért segít ez a könyv megtalálásában?

3 pont

8. Igaz vagy hamis? A következő állítások igazságtartalmát állapítsd meg, jelöld *i* és *h* betűkkel a kipontozott részen!

..... A helyesírási kézikönyvtárban megtalálom, mit jelent a 'szatós' szó.

..... A Magyar irodalmi lexikonban adatokat találok Mark Twainről.

..... Az Uránia-állatvilágból megtudhatom, hol él az alligátor.

..... A Zenei lexikonban a tartalomjegyzéknél kezdem a keresést.

..... A Világtörténelmi kisenciklopédiában adatokat találok Mexikó történetéről.

..... A Zenei lexikonban utánanézhetek, milyen műveket írt Gershwin.

..... Az Idegen szavak szótárából megtudhatom, mit jelent a 'pampa' szó.

..... A Magyar életrajzi lexikonból megismerhetem Göncz Árpád életrajzát.

..... A Nagy Világatlaszból megkereshetem a spanyol Győzhetetlen Armada hadműveleteit.

..... Az Uránia-növényvilág kötetiben a tárgymutató szerint kezdem a keresést.

10 pont

Idő: 30 perc

Max. pontszám: 65

2. Részletes elemzés

Az I. feladatlap 1. kérdése az adott kézikönyvek keresési stratégiájára vonatkozott. Bizony elég sok tárgyi tévedés fordul elő, főleg a hatodikosoknál, pl. a Helyesírási kézikönyvtárnál tartalomjegyzékről, névmutatóról írnak, a Görög mitológiát és az Uránia-állatvilágot a jelek szerint alig ismerik.

Az I/2. kérdés a kézikönyvek leggyakoribb jeleiről, rövidítéseiről érdeklődött. Az 50–60%-os találati arány – még a zsolnaisoknál is – arra mutat, hogy ezt többször kell gyakoroltatnunk. Az utalót (→) többnyire nem ismerik (válaszok: cím képzése; összevonása; lásd stb.), a jelentésváltozatok sorszámait is csak kevesen tudták feloldani. Arra kell figyelniük, hogy az *Irod.* jegyzetet általában nem értik, „könyvnyelvi”, szépirodalmi kifejezésként értelmezik. Ide tartozik egy önkritikus megjegyzés: a jelek egy része (*, +) csak a Zenei lexikonban szerepel, így ezek ismerete nem várható el olyan gyerekektől, akik ezt nem forgatták.

Az I/3. kérdés kifejezetten a kézikönyvek gyűjtési határaitól és ezzel kapcsolatban az egyes kézikönyvtípusokról kérdezősködött. Ez a feladat szinte azonos a II. feladatlap 3. kérdésével, ezért jól összevethetők az eredmények. A kézikönyvtípusokat kizárólag a 4. osztályosok közölték, de a Biológiai lexikonhoz ők is téves adatot írtak be. A többiek nyilvánvalóan nincsenek tisztában az általános és a szaklexikon sajátosságaival, hiszen közel 70%-uk az Új magyar lexikonban sem véli megtalálhatónak az adott problémát. Nyilvánvalóan az ismeretek rendszerezésével is baj van, nem mindegyik tudja, hogy a természettudományok melyik ágához tartozik a csillagászat. Ez még a nyolcadikosoknál is előfordul.

Az I/4. kérdés egyértelműen a Magyar életrajzi lexikon gyűjtési határait firtatta, és itt talákoztam a legtöbb rossz megoldással. Ez a kézikönyv az 1. feladatban is szerepelt a keresési stratégia szintjén, mégis többször beszélnek – különösen a hatodikosok – tartalomjegyzékről, személynévmutatóról. A felsorolt személyek közül legtöbben Sinkovits Imrét jelölik tévesen (vagy nem magyarnak titulálják vagy elparentálják), a legvalószínűbb, hogy nem ismerik e lexikon gyűjtési korlátait. Jól példázza ezt, hogy a Göncz Árpádra vonatkozó válasz indoklásában ilyen-

ket olvashatunk: „mert akkor börtönben volt”, „nem az akkori rendszerhez tartozott”, „1978-ban még nem ismerték” stb. A II/8. kérdés egyik válaszlehetősége is erre vonatkozott: a legtöbben megtalálnák Göncz Árpád életrajzát a Magyar életrajzi lexikonban.

Az I/5. feladat szómagyarázatokat várt, megfelelő forrás megadásával. Legtöbben a Magyar értelmező kéziszótárból keresték ki a kérdéses fogalmakat, csak néhányan említenek más kézikönyvet. Láthatóan ez a legjobban megoldott, tehát a leggyakrabban alkalmazott feladattípus, a válaszok – néhány pontatlanságtól, pongyola megfogalmazástól eltekintve – jók.

Annál több gondot jelentett viszont a I/6. feladat, pedig ugyanúgy fogalommagyarázatot vártunk, csak összetettebb formában. Nagyon nehezen megy a lényegi jegyek megragadása (4. osztályosoktól ez még nem is várható el), de a hasonlóság – különbség megállapítása még a 6-7. osztályosokat is próbára teszi. Többen csak a külső jegyekből indultak ki: „mind bé-vel kezdődik”, a „a ká betű melegít”, vagy csak a hasonlóságot regisztrálták: „mindkettő templom”, „mind fűtési célokat szolgál”. Minden nevelőnek el kellene ezen gondolkodni, hogyan lehetne a *gyerekek logikai-kombinatív készségét* – apró mozzanatokból felépítve – magasabb szintre emelni. Hiszen ezen áll vagy bukik az értelmes tanulás, a lényeglátás, a jegyzetelési technika, a következtetés mindegyik tantárgyban!

Az I/7. kérdés kézikönyvtáraink egyik nagy hiányosságára hívta fel a figyelmet: a válaszadó iskolákban (feltehetően az iskolák többségében) nincs menetrend, pedig a hétköznapiak (és a vállalkozók!) világában fontos lenne eligazodni ebben az adattárban is. Használatát pedig elsősorban az iskolában kellene megtanítani!

Az I/8. feladat az ún. megcsavart referenz-kérdések kategóriájába tartozik: egy köznévvé vált fogalom eredetét kellett relációba hozni egy neves személyiség életrajzi adataival. A gyerekekben általában föl sem merül, hogy a röntgengépet valakiről elnevezték, s a többnyire jó választ éppen ezért nagyon kevesen (főleg a hatodikosok) indokolták az évszámokkal. Pedig ezt is az iskolában kellene megtanulni: válaszom igazát megfelelő és hiteles adatokkal bizonyítom!

Az I/9. kérdéscsoportban ismét a kézikönyvek keresési stratégiájára bukkanhatunk, de itt az I/1. kérdéssel szemben – megadott problémához kellett megtalálni a legadekvátabb kézikönyvet, hasonlóan a II/2. kérdéscsoporthoz. Mindkét esetben a *felsorolt* kézikönyvekből kellett kiválasztani a legmegfelelőbbet. Ez nem okozott igazán nehézséget, különösen, hogy a II/2. kérdésnél szinte „szájbárágós” című kézikönyvek szerepeltek, s még átfedés, beugratás sem volt köztük. Mégis találtunk tipikus hibákat: a *Ki kicsoda?* gyűjtőkörével éppúgy nincsenek tisztában (Coopert, Galileit, Bartók Bélát is beletartozónak érzik), mint a *Képes gazdasági és politikai világlátással* (M. Twain eredeti nevét, a spanyol Győzhetetlen Armada hadműveleteit és a „Kolumbusz tojása” mondást is ebből óhajtják kikeresni, ugyanakkor a világ legnagyobb olajtermelő országaihoz alkalmasabbnak találják az Új magyar lexikont, pedig ez nem is szerepelt a felsorolásban). Az már csak kuriózumnak tekinthető, hogy M. Twaint néhányan az „Amerika őslakói” c. könyvben igyekeztek megtalálni, a régi amerikai művészethez pedig a Világirodalmi lexikonban kerestek támpontot.

A II. feladatlapban néhány kérdés a könyvtári állományra, a periodikákra, a szoros betűrendre és a raktári jelzetekre vonatkozott (II/1., 4., 5., 6., 7.), ezek tehát a könyvtárban való tudatos tájékozódás fokmérőjének tekinthetők. A többiről már szó esett az I. feladatlap tárgyalása kapcsán. (Ezt a feladatsort összesen 27-en oldották meg.)

A II/1. feladatban öt szépirodalmi és öt ismeretterjesztő könyv szerepelt (szerzőjével együtt), kifejezetten olyanok, amilyeneket a Kolumbusz-évforduló alkalmával a gyerekek többsége forgatott vagy egyébként is népszerűek. A két állományalakító tényező (szépirodalom, ismeretterjesztő) csak körülírással szerepelt a kérdésben, így a gyerekek csak saját tapasztalataikra és a cím – sokszor megtévesztő – információjára hagyatkozhattak. Az 5. osztályosok 50–60%-os találati aránya arra utal, hogy ezeket a könyveket csak részben ismerik, a többit találgatták. Tipi-

kusnak mondható hiba, hogy Erdődy: Küzdelem a tengerekért és Gyapay: Ki mondta? Miért mondta? c. könyvét az ötödikesek fele a szépirodalomhoz tartozónak érzi, míg néhányan (4-2 fő) furcsa módon Az indián hercegnő-t és a Winnetou-t is az ismeretterjesztőhöz sorolják. Az mindeképpen elszomorító, hogy a legjobb „indianos” könyveket (pl. Bórharsnya) is alig ismerik (50%). Az olvasottság fehér foltjait a nyolcadikosoknál is fölfedezhetjük – bár szinte tökéletes válaszokat adtak erre a kérdésre – ők sem ismerik (70%-ban) Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója c. korszakos jelentőségű művét, hiszen a hiteles, tényszerű könyvek közé sorolják.

Egy korábbi feladatlapomon (In: Módszertani Közlemények, 1989. 4. sz. p. 240-242.) még általánosságban igyekeztem fölismeretni a szépirodalmi és az ismeretterjesztő könyvek jellemző vonásait (aláhúzással a felsorolt jellemzők közül), tehát elméleti szinten vártam a választ. Most úgy éreztem, fontosabb, ha egy valóságos könyvről tudja megmondani a gyerekek, milyen információs lehetőségekre vagy élményre számíthat. Így viszont nagyon nehéz megfogalmazni az adott kérdést, mert a gyerekek könyvismerete a helyi könyvtártól és a tanár ajánlásaitól függően változik.

A II/4. kérdés a gyerekek periodikaismeretére volt kíváncsi. Bizony, itt komoly hiányosságokra bukkantam, mind a témakörök, mind a periodicitás jelölésénél. Az ötödikesek 25%-ban, a nyolcadikosok 33%-ban „találták el” mindkét koordinátát. A 14 időszaki kiadvány közül a legtöbbben természetesen a Délmagyarországot, a régió legolvasottabb napilapját jelölték a helyén, míg a Heti Világgazdaság-ot (mely címében jelzi a periódust is, a témát is) és a Fülest már csak 8-8 fő írta helyesen. A Kincskeresőnél és a Süninél csak 50-40%-os a találati arány. Tipikusnak mondható tévesztés, hogy a Tiszatáj-at többben természettudományos folyóiratnak vélték (nyilván a címe alapján), míg az Élet és Tudomány és az Élet és Irodalom témáját jól, periódusát rendszeresen rosszul írták.

Érthető – egyben szomorú – hogy a História-t és a Rubicon-t alig 3-4 gyerek írta be valahová, többnyire a témájukat helyesen, a periódusukat nem megfelelően. Mindenképpen arra mutatnak ezek az adatok, hogy nagyon hiányos ismereteik vannak a gyerekeknek az időszaki kiadványokról, s a nyolcadikosok alig ismerik jobban a lapokat, mint az ötödikesek, pedig nekik már viztszerűsége el kellene igazodniuk ezen a téren is.

A szoros betűrend (II/5. feladat) a könyvtári segédeszközökben való keresés alfája és oméga, ezt tanulják a nyelvtanórákon is. Éppen ezért meglepő, mennyire bizonytalanok az ötödikesek a betűrendezésben. Csak 30%-uk (5 fő) adott hibátlan megoldást, pedig mindössze két nehézségi fok volt a felsorolt – és másutt is előforduló – tíz névnel (Marjai I. – K. May; Rockenbauer P. – Rónaszegi M.). A vezetéknevek aláhúzását kifejezetten kértük, ezzel is figyelmeztetve őket a külföldi nevek helyes besorolására, mégis több bizonytalanságot és figyelmen kívül hagyást találunk a nyolcadikosok között is, pedig ők 60%-ban kifogástalanul oldották meg a feladatot. Cooper nevét pl. hárman is így húzták alá: *F. Cooper*, s ennek megfelelően hátrább sorolták a nevét. Az y betűrendi helyével többben nincsenek tisztában. Mindezek arra mutatnak, hogy a betűrendet nem lehet elégszer gyakoroltatni.

A II/6-7. kérdés a tudatos könyvtárhasználat fokmérője, a válaszok azonban éppen ennek ellenkezőjére utalnak. A 6. kérdésre a gyerekek egyharmada meg sem kísérelte a válaszadást, a többi ötödikes is semmitmondó válaszokat adott, pl. „megkérdezem, betűrendben, könyvtárban”. A nyolcadikosok megnyilatkozása valamivel tudatosabb, de ők is (60%) csak általában beszélnek a katalógusról, tehát nem valószínű, hogy használták is. A könyvek raktári jelzete (7. kérdés) még inkább a rejtélyek kategóriájába tartozik. Az ötödikesek közül nyolcan kísérelték meg a meghatározást, így: „sorszám, a szerző autogramja, így könnyebb megtalálni a könyvet” stb. A nyolcadikosok egyharmada többé-kevésbé szabatosan határozza meg, hogy valamilyen témakört és M betűs író-t jelent, a többi (8 fő) azonban meg sem próbálkozik. Nyilvánvalóan alig próbálta meg valamelyikük a könyvekre írt jelzetek feloldását. (Vagy talán nem is találhatók meg a

jelzetek a könyveken?) Kísértetiesen hasonló arányokat találtam a 10 évvel ezelőtti, közel 500 fős minta katalógusismereti és -használati adatainál! A 25–30%-os tudatossági fok bizony ma sem adhat okot az optimizmusra!

Hogy némi vigasztalót is mondjak, megkaptam további 30 gyerek (6-7. osztályosok) kitöltött feladatlapjait (II. sz.) Szabolcs-Szatmár megyéből. Ők képezik a kontroll-csoportot, és ők 80-90%-ban helyesen oldották meg a feladatokat. Mint kiderült, az egyik csoport (Vásárosnamény) 5. osztályos kora óta könyvtári szakkörbe jár (heti egy órában), a másik csoport pedig (Nyíregyháza, Kossuth Lajos Gimnázium – 12 évesek) heti 2 órában kaptak ismereteket ebből a tárgykörből, és vizsgára is készülnek, ketten közülük a Bod Péter könyvtárhasználati vetélkedőn az országos döntő első és második helyezését érték el. Tehát nem ördögösség: megtanítható, megtanulható az önálló ismeretszerzés a tudatosság fokán is.

3. A tapasztalatok összegezése

1. A gyerekek sokkal könnyebben igazodnak el az alfabetikus rendszerű könyvekben, mint a többiben (pl. enciklopédia, menetrend stb.);

2. a kézikönyvtípusokat és gyűjtési határait alig ismerik;

3. a lényeglátás, következtetés, összehasonlítás (általában a jegyzetelés) nehezen megy;

4. a könyvtári jelzetek, katalógusok szinte semmit nem mondanak nekik;

5. a régióban közismert időszaki kiadványokat alig ismerik.

Mindez arra mutat, hogy igen sok a fehér folt a gyerekek önálló informálódási kultúrájában, de éppen ezért kell sürgősen megkezdünk a méréseket. Tisztán kell látnunk, hol javítsunk a módszereken, hogy munkánk hatékonyabb legyen. A jól kódolható feladatlapokat pedig be kell építeni az alapműveltségi vizsgarendszerbe, hogy a XXI. század nemzedékének biztos fogódzói legyenek az informatikai kultúrához is.

DR. BÓRA FERENC

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola

Kaposvár

Humor és nevelés

„A derűnek az iskolában két alapvető forrása van: a diák és a nevelő”

(Tari János)

„A gyermek, ha egészséges, vidámságra született – írja Tari János. – Kedveli a tréfát, a mókát, szívesen foglalkozik mímeléssel (utánzással), minden alkalmat fölhasznál, hogy vidámságát kifejezésre juttassa. Nem így van azonban a nevelők egy részénél, bizony sok nevelőben megfektetedik a derűre való hajlam, s komor kötelességgé válik az oktató-nevelő munka”.

A HIBA MINT KOMIKUMFORRÁS

„A komikum emberi gyengeségekre és kisszerű hibákra épül.”

(N. Hartmann)

Sok forrása van a komikumnak. Ahhoz azonban, hogy a tanítók, tanárok, a gyerekek felfedezhessék a komikumban rejlő vidám és nevetséges vonásokat, humorérzékre van szükség. Sok-sok komikus helyzet és jellem megismerése vezetheti el a gyerekeket és ifjakat a derűs szemléle-